

Budapestre vonatkozó újságcikk

Szerző: Z. K.

Cím:

Idő

"1958"

Ély

Helyszám

Székesfehérvárosi

Emlékezés Babits Mihályra

Népszabadság

1958. XI. 23.

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Hetvenöt évvel

ezelőtt

született Babits Mihály, a költő, tizenhét évvel ezelőtt halt meg. Bölcsője és koporsója között háborúk forradalmak és ellenforradalmak lenyűgöző változásai hullámzanak; koporsója s a mostani emlékezés alkalma között egy világ fordult ki a tengelyéből, egy új világ született a régi helyében. Amikor Babits Mihály meghalt, az előretörő barbárság vetette árnyékát Magyarországra, s a magyar szellemi élet tisztelgése a költő ravatalánál felért egy néma tüntetéssel a fasizmus ellen. A fasizmus végső borzalmai hiánytalanul igazolták a költő tiltakozását az embertelenség ellen de a világ másképpen, más igazságokat igazolva változott meg, mint ahogy azt Babits kívánta, óhajtott volna. Babits Mihály a magyar polgári irodalom klasszikusa életútja a polgár útja, a klasszikus polgári ideálokból sokat és féltve őrző polgár kálváriája az imperializmus és proletárforradalmak korában

Babits izig-vérig polgár volt, sokoldalú, nagykultúrájú és humanista író-képviselője egy korcs, parvenü, kisszerű és feiletlen polgárságnak. Elég odaállítani a babitsi művet a magyar polgárság karakterisztikája mellé, s tüstént vonzani kezd a mű nagysága a küldő polgárság törpesége mellett. S mégis: bármekkora is a szintkülönbség a képviselő és a képviselt között, bármennyire hiányoztak is a magyar polgárságból a fejlett, nyugati burzsoáziaik egykor-volt klasszikus vonásai, s bármennyire átderengtek is Babits életművén a klasszikus polgári író Thomas Mannra emlékeztető normái — ez a szellemi nagyság mégiscsak a magyar polgár-

ság küldötte volt, igaz, a polgárság szűkebb rétegéé, a liberális polgárságé.

Ami erényét az utókor számon tartja a költőnek, az mind a kiesinyes, szűklátókörű, provinciális polgárság meghaladásából, „kinövéséből” sarjadt. „Leyven vége már” — mondta rá a költő a háborúra akkor értékes pacifizmussal, amikor ez a jelszó még korántsem a burzsoázia hangulatát és meggyőződését fejezte ki. Katedrát vállalt a Tanácsköztársaság idején s verssel, gyűjtő, vörös verssel köszöntötte a Kom-münt — úgy érezve, hogy a proletárforradalom ereje kilendíthette a költőt a burzsoázia röppályájáról. A klasszikus eszmények s a felemelő, magas műveltség hirdetője lett — akkor és azokkal szemben, amikor és akikkel szemében „bűn” volt, „nemzetietlen” volt, „ellenzékies” volt maga az európai műveltség is. A fasizmus korára gondolunk.

Szuggesztív erejű

humanista volt egy olyan korban, amikor nem volt „államvallás” a humanizmus, s még ellenzéki tájakon is akadtak olyan berkek, melyekből sokallták, korszerűlennek kicsinyelték a babitsi humanizmust. Csupán a marxisták keveselték ezt a humanitást, amely végeredményben nemes és méltóságteljes polgári humanizmus volt, s mint ilyen, még a tiszteltre kötelező babitsi hiteltelben sem érthette föl a szocialista humanizmust. Am, ha történelmileg mérlegeljük a tényeket, s a

magatartások értékét, akkor változatlanul indokolt ugyan a polgári humanizmus keveslése a fasizmussal szemben, de indokolatlan és igaztalan a babitsi maga-

tartás lebecsülése. Ha ő a Jónás könyvében — korábbi önmaga kritikájaként is — ki tudta mondani, hogy „vétkesek közt cinkos, aki néma”, megostorozva így a passzív visszahúzódást a fasizmus korában, ha a harmincas évekből előresejt abba a korba melybe „a tömeg győz: a virágok fölveszik vérvörös jelvényeiket”; — mindezzel meghaladja a polgárság kereteit, s tesz egy-egy lépést — ha elbizonytalanodót is — a felé a típus felé, amelyet nála meggyőzőbben és vonzóbban jelez irodalmunkban Juhász Gyula s Tóth Árpád is. A haladózsellemű értelmiség típusára gondolunk.

A felszabadulás után egy időben elterjedt volt az a törekvés, mely Babits „korszerű” védelmében — a jogos marxista értelmezéssel szemben — a forradalmiság szempontjából igyekezett igazolni a költőt. Az igazoló szándékok hálójába természetesen beleakadhattak verssorok, bele még az 1919-es katedra is — de lényegileg naív és vulgarizáló törekvés Babits bemutatása néhány forradalmas hangulatú verssora vagy 1919-es verse és szereplése alapján. Mindezt látunk, tudunk kell, s érdemben értékelni is, az sem felesleges, ha a költői műnek ezeket a dokumentumait odamutatjuk azoknak, akik ma tűzik zászlajukra Babits nevét és elveit, de nem ezek a megnyilatkozások teszik a babitsi életmű lényegét, nem ezek pályájának alapmotívumai.

Ha a költő

erényei a szűke magyar polgárság meghaladásából sarjadnak is, életművének kulcsfontjain — ha mégoly színvonalas formában is — a költő egy a magyar polgárság

magatartásával, nem kerülhet-e el a nacionalizmus tévútjait sem. Babits — kétségtelenül — egyik jellemző alakja a Nyugat irodalmi forradalmának, de kezdettől nem jelentett az ő műve azonos-ságot az Advéval, s amikor 1919 után megtörik a Nyugat ellenzéki vonala, a folyóiratnak ez a politikai „megszelídítése”, konformissá tétele nem utolsó sorban Babits nevéhez, tevékenységéhez fűződik. Babitsot 1919-ben a forradalom oldalán látni, de a bukás után csüggesztően védekező önbírálatot ír, s ez az önbírálat — a polgári osztályfegyelem szomorú bizonyítéka. De életművének egész szelleme, fiatalkori, klassziczizáló verseitől kezdve a harmincas évek mélytűző lírájái, regényein keresztül a vallo-mások nagy tanulmányokig, filozófiai idealizmusától szabadság-eszményén át katolicizmusáig: minden szellemi mozdulása a polgári művész „degrendszerére” vall. S erre vall elkézelése az író helyéről, kötelességéről a társadalomban is. Babits Mihályt szokás úgy emlegetni, mint jellegzetes képviselőjét a l'art pour l'artnak. Nem indokolatlan ez, de csak akkor nem, ha a fogalmat nem egyszerűsítjük le. Babits egyik vezéreszménye a művész függetlensége környezetétől, a művészet képessége arra, hogy kiröpítsen „a pontból és pillanatból” — „l'art

pour l'art ez és mégsem l'art pour l'art” írja ő maga, s azt vallja, hogy a művészet varázsa egy „nagyobb ügynek harcósává tesz”. De ez a „nagyobb ügy” is csak elvontság, morális védekezés a művészi önelvűség amorális lényegével szemben. A művészi önelvűség Babits számos cikkében sokkal határozottabb megfogalma-

zást nyer, mint költői gyakorlatában: az alkotó költő nem vállal-kozhatótt hiánytalanul az „elefántcsonttorony”-magatartás gyakorlati megvalósítására. Vágyhatott erre, de morálja tiltakozott ellene

Babits nevét

a felszabadulás után az irodalmunkban meg-megújuló polgári törekvések képviselői tűzték zászlajukra. Jelszó lett Babits, de retrográd jelszó, melyet alkalmasnak vélték arra, hogy szembefordítson a szocialista irodalomfelfogással, alkalmasnak arra, hogy a „művészi igény” követelményével rontsa a megújuló magyar irodalom hitelét, hogy az apolitikus költészetet eszményítse a marxista ars poetikával szemben. Babits polgári „felújítói” 1945 után vagy akár ma: törpék az óriás mellett, akinek azonban már életében is voltak „óriásab-bak”. A babitsi humanitás eszményeinek felmelegítése ma: hasonlíthatatlanul kevesebb és értéktelenebb, mint az 1930-as években, amikor ez a humanizmus szembefordulást is jelentett a feudális provincializmussal és a fasizmussal. A művészet körébe való zárkózás akkor: az ellenforradalmi környezettől való elhúzódtást is jelentette. Ma: elfordulást jelent a szocializmus ügyétől. A művészi igény, az európai műveltség hirdetése akkor: tiltakozás volt a fasiszta nivótlanossággal és barbarizmussal szemben. Ma: csak primitív reakciók hiszik azt, hogy a szocializmus nem követel minőséget a művészetből, és széles kulturális látókört a rendszer nevelt-jétől.

Tanulságos, lenyűgöző életmű a Babits Mihályé. Nem méltó hozzá sem a „mentegetés” sem a som-más elvetés. Versei, műfordításai, regényei, gondolati viaskodásai értékei a magyar irodalomnak, hol direkt módon, hol pedig tanulságképpen, a „visszajáról”. Születésének 75. évfordulóján megállunk sírja előtt s kegyelettel adózunk emlékének, s aztán az ő értékeivel is gazdagabban, az ő példájából is okulva haladunk tovább, a magunk szocialista útján.